

prof. dr. sc. Miroslav AKMADŽA
Izvanredni profesor
Filozofski fakultet
Osijek

UDK 261.6(497.5)

Svetozar Rittig - svećenik ministar u komunističkoj vladi

Svetozar Rittig bio je jedan od rijetkih katoličkih svećenika koji se aktivno uključio u partizanski pokret. Kao zaljubljenik u jugoslavensku ideju zanemario je ideološko neslaganje s Komunističkom partijom dajući prednost ostvarenju svoga sna o jugoslavenskoj državi. Komunistička vlast njime se koristila da bi javnosti pokazala da nije protiv vjere dok je s druge strane sustavno gušila vjerske slobode. Rittig je u komunističkoj vladi Hrvatske obnašao dužnost ministra bez lisnice i predsjednika Komisije za vjerske poslove. Uvjeren u suživot komunističke vlasti i vjerskih zajednica uporno je radio na sređivanju crkveno-državnih odnosa. Iako u tom svom radu nije imao uspjeha te je bio svjedokom obračuna Partije s Katoličkom crkvom, nije se odlučio na odlučniji prosvjed protiv takve politike te je ostao u vlasti sve dok se ta vlast nije odrekla njegovih usluga kada je došla do spoznaje da Rittig nije osoba u koju crkvene vlasti imaju povjerenja te da kao takav nije podobna osoba za posredovanje u crkveno-državnim odnosima.

Uvod

Mons. Svetozar Rittig (često se potpisivao kao Ritig) rođen je u Slavenskom Brodu 1873. godine (umro u Zagrebu 1961. god.), u građanskoj obitelji koja je došla iz Njemačke. Nadbiskupsku gimnaziju pohađao je u Travniku, a teologiju u Sarajevu i Đakovu. Biskup Josip Juraj Strossmayer ga je poslao 1898. godine u Augustineum u Beč gdje je doktorirao teologiju, a kratko vrijeme je studirao i u Rimu. Nakon studija predaje crkvenu povijest na đakovačkoj bogosloviji. Godine 1910. habilitirao je za profesora crkvene povijesti na Teološkom fakultetu u Zagrebu. Iste godine u Zagrebu izlazi njegova knjiga *Povijest i pravo slovenštine u crkvenom bogoslužju, sa osobitim obzirom na Hrvatsku, od 863. do 1248.* i to kao prvi dio, a drugi dio nikad nije izašao. Pisao je i pripovijesti, pjesme, crtice i novele o životu slavenskog sela i grada.¹ U Zagreb prelazi 1911. godine gdje službuje kao svećenik i profesor na fakultetu te kao tajnik nadbiskupa Antuna Bauera. Nadbiskup-koadjutor dr. Antun Bauer 8. siječnja 1912. godine imenovao ga je urednikom *Katoličkog lista* kojeg će uređivati do siječnja 1914. godine, kada ga je zamijenio dr. Fran Barac.² U *Bogoslovnoj smotri* 1911. i 1912. godine objavljuje rad "Martyrologij srijemsko-panonske metropolije".

Mons. Rittig je od 1915. do 1917. godine bio župnik župe sv. Blaža u Zagrebu. Skupština grada Zagreba na sjednici od 26. rujna 1916. godine izabrala je mons. Rittiga između sedam kandidata predloženih od nadbiskupa Bauera (28 od 34 glasa) za župnika župe sv. Marka.³ Župnikom župe Sv. Marka bio je do 1941. god. kada nakon dolaska ustaške vlasti napušta Zagreb i odlazi u svoj ljetnikovac u Selce, iz kojeg 1943. godine odlazi u partizane. Dok je bio župnik župe Sv. Marka, njegov dom bio je okupljalište zagrebačke inteligencije.⁴ Blisko je surađivao sa don Franom Bulićem (posebno je cijenio Bulićevo zalaganje za slavensko bogoslužje), a nakon što je ovaj sa Franom Barcem i Julijanom Jelinićem utemeljio 1922. godine *Hrvatsku bogoslovnju akademiju*, mons. Rittig u njoj aktivno surađuje.⁵ Posebno se zalagao za prelazak Staroslavenske akademije iz Krka u Zagreb. Tako je uspio Staroslavensku akademiju u Krku "ujediniti" 1928. godine s Hrvatskom bogoslovnjom akademijom u Zagrebu kao njezin Staroslavenski odsjek, a pročelnik odsjeka bio je mons. Rittig

¹J. Bratulić, Svetozar Rittig - ličnost i djelo, *Slovo*, sv. 44-46, Prilozi: Staroslavenska akademija i njeno značenje, Zagreb 1996., str. 323-324.

²*Katolički list*, br. 2, Zagreb 11. siječnja 1912.

³Arhiv grada Zagreba, Zapisnici o skupštinama zastupstva slobodnoga i kraljevskog glavnoga grada Zagreba (dalje AGZ Zapisnici), godina 1916., str. 52, čl. 130 (Zastupstvo glavnog grada Zagreba kao patron župe biralo je župnika župe Sv. Marka)

⁴U župnom stanu 1918. god. sklonio je Stjepana Radića, nakon što je napadnut nakon govora da se ne ide u Beograd kao guske u maglu. (J. Bratulić, n. dj., str. 325).

⁵F. Šanjek, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*, Zagreb 1991., str. 361.

osobno.⁶ Kada je 1948. god. na Rittigovu inicijativu Staroslavenska akademija u Zagrebu ponovno utemeljena, Rittig odlukom predsjednika vlade NRH, Vladimira Bakarića, dolazi na njeno čelo te na mjestu direktora instituta⁷ ostaje do kraja života, nakon čega institut nosi njegovo ime.

Mons. Svetozar Rittig pored navedenih djelatnosti, bio je i veoma aktivan u političkom životu Hrvatske, što i jest osnovna tema ovog rada. Zahvaljujući svojoj političkoj aktivnosti i političkom oportunističkomu, mons. Rittig postat će vrlo kontradiktorna osoba, kako u crkvenim tako i u političkim krugovima svoga vremena. Svo njegovo političko djelovanje kroz rad u političkim strankama (Starčevićeva stranka prava, Hrvatska zajednica i Hrvatska federalistička seljačka stranka), zastupstvo u Hrvatskom saboru, rad u Narodnom vijeću Srba, Hrvata i Slovenaca, članstvo u Privremenom narodnom predstavništvu u Beogradu 1919-1920. godine, zastupstvo u Skupštini grada Zagreba, djelovanje u partizanskom pokretu i ZAVNOH-u, Komisiji za vjerske poslove, saboru i vladi socijalističke Hrvatske te Saveznoj skupštini socijalističke Jugoslavije, bazirano je na nepokolebljivoj borbi za jugoslavensko odnosno sveslavensko ujedinjenje.

Rittig je bio blizak suradnik nadbiskupa Bauera, tj. njegov tajnik pa i 1919. nadbiskupov posebni izaslanik⁸ koji je predao papi promemoriju Ad S. Sedem (čiji je tekst najvećim djelom Rittigovo djelo, uz autorizaciju biskupa Mahnića) o stanju i problemima Katoličke crkve u kraljevini SHS.⁹ Ti poslovi i niz drugih važnih zadataka koje je radio po nadbiskupovoj želji, stvorili su sliku o Rittigu kao osobi od nadbiskupova najvećeg povjerenja. Svjestan te činjenice i ponesen svojom ambicioznošću bio je uvjeren da će ga nadbiskup predložiti za svog nasljednika. S obzirom da se te želje nisu ostvarile, jer je nadbiskup za svog nasljednika predložio mladog Alojzija Stepinca, to će vjerojatno utjecati na kasniji Rittigov odnos prema nadbiskupu Stepincu. Naime po navodima SDS-a (Službe državne sigurnosti) u elaboratu "*Katolička crkva kao ideološki i politički protivnik FNRJ*", Rittig je u Beogradu posjećivao nadbiskupa Josipa Ujčića, koji je s jedne strane tvrdio da je Rittig beskompromisni pristaša komunističkog režima, ali ga je s druge strane označio kao

⁶ A. Nazor, Staroslavenska akademija i Staroslavenski institut, *Slovo* (prilozi: Staroslavenska akademija i njeno značenje), sv. 44-46 (1994.-1996.), Zagreb 1996., str. 300.

⁷ Rittig je krajem 1951. god. tražio od Bakarića da se Staroslavenska akademija preimenuje u Staroslavenski institut, jer je zapazio da mnogima smeta pompozan naziv akademija. Tako je Bakarić 18. ožujka 1952. god. potpisao Uredbu o osnivanju Staroslavenskog instituta u Zagrebu. (A. Nazor, n. dj., str. 301).

⁸ Od listopada 1918. god. održavale su se veze sa Svetom Stolicom jedino preko nuncija u Beču, koji je zastupao sve države baštinice bivše Austro-Ugarske monarhije, sve do priznanja države SHS od Vatikana).

⁹ V. Novak, *Magnum crimen*, Beograd 1989., str. 152.

lovca na karijeru, koji je sa glavne linije Katoličke crkve u Hrvatskoj skrenuo samo iz razočaranja i ogorčenja što nije postao nasljednikom Bauera.¹⁰

Rittig u partizanima

Početak rata 1939. godine, Rittig kao župnik župe sv. Marka, zbrinjava prognane Poljake, Čeha i Židove.¹¹ Uz podršku nadbiskupa Stepinca bio je osnovan i odbor za pomoć izbjeglicama iz ratnih područja, a član tog odbora bio je i mons. Rittig.¹² Nakon dolaska ustaške vlasti 1941. god., Rittig je bio pod stalnim pritiskom vlasti da napusti mjesto župnika župe sv. Marka, jer mu poglavnik Ante Pavelić nije mogao oprostiti poklonstvenu delegaciju kralju Aleksandru koju je Rittig predvodio 1929. godine.¹³ Osim toga Rittig je još dok je Pavelić bio u Italiji kritizirao njegovo djelovanje. I Nijemci su odmah nakon ulaska u Zagreb klasificirali Rittiga kao protivnika te je po pisanju Službe državne sigurnosti nakon rata, nadbiskup Stepinac pod pritiskom ustaša i Nijemaca morao Rittigu dati "odsustvo".¹⁴ O svom odlasku iz Zagreba Rittig je zapisao: "*Koncem lipnja 1941. donesena je bila odluka, da se župnik sv. Marka ima uhapsiti, te je ona bila saopćena Nadbiskupskoj oblasti: 30. lipnja 1941. izgubio sam se iz Zagreba i pošao u Hrvatsko Primorje i sakrio se kod brata sveučilišnoga profesora u Novom, koji je uskoro nakon toga bio i umirovoljen. Bila je sva sreća, što je već 3. srpnja talijanska okupaciona vojska preuzela u tom području i građansku policijsku vlast i tako sam ostao izvan dosega ustaškog divljanja*". U nastavku piše da je u kolovozu preselio u Selce, te da je u tom cijelom kraju sreo mnogo pristaša partizanskog pokreta.¹⁵ Rittig se nakon kapitulacije Italije 1943. god. priključio partizanskom pokretu. U svibnju 1944. god. postaje vijećnik ZAVNOH-a, a odmah zatim na III. zasjedanju ZAVNOH-a izabran je u njegovo predsjedništvo.¹⁶

¹⁰ Hrvatski državni arhiv (dalje HDA), Fond RSUP SRH, Kut. 5, SDS Elaborat «Katolička crkva kao ideološki i politički protivnik FNRJ» (dalje SDS Elaborat...), str. 243-244.

¹¹ J. Bratulić, n. dj., str. 328.

¹² A. Benigar, *Alojzije Stepinac - hrvatski kardinal*, Zagreb 1993., str. 365.

¹³ Pavelić je o Rittigu poslije napisao: "Prvim pravim izdajicom pokazao se monsignor Svetozar Rittig. Ovaj svećenik sumnjivog morala, bio je osoba povjerenja zagrebačkog nadbiskupa monsignora Bauera, koji je oduvijek bio protivnik hrvatske nacionalne politike". Dalje o Rittigu Pavelić piše: "Ovaj amoralni i častoljubivi čovjek bez savjesti, oponašao je poznatog mecenu i političku ličnost nadbiskupa Djakova, Strossmayera, pa je on mislio postati biskupom-mecenom i političkom ličnosti. Da postigne taj cilj smatrao je dopuštenim sva sredstva, pa i i oslanjati se na ono, što mu je davalo veće mogućnosti za uspjeh". (A. Pavelić, *Doživljaji II*, Zagreb 1998., str. 255), U svezi s poklonstvenom deputacijom Pavelić piše da je za taj čin Rittig dobio od kralja odličje poštom, no Rittig je mislio da je u paketu *pakleni stroj* te ga je odnio na policiju, pa se za odličje brzo pročulo. (Isto, str. 257).

¹⁴ HDA, SDS Elaborat..., str. 225.

¹⁵ HDA, Osobni fond Svetozara Rittiga (dalje OF Rittig), Kut. 2, Rittigov autografski zapis o odlasku iz Zagreba 1941. god.

¹⁶ ZAVNOH, Zbornik dokumenata, sv. III., Zagreb 1985., str. 594 i 673.

O tome zašto je Vatikan tolerirao Rittigovo djelovanje u partizanima, SDS u navedenom elaboratu piše: “*Međutim katolička crkva je u vrijeme okupacije imala još jedan adut. Da bi za svaki slučaj imala vezu s partizanima, Vatikan je prećutno odobrio držanje msgr. Rittiga, koji je otvoreno stao na stranu Nop-a. Cilj Vatikana je bio da u slučaju da partizani preuzmu vlast, izgrade sebi most za vezu sa budućim režimom i time izbjegne potpuno eliminiranje crkvenog upliva, a da bi u datom trenutku opet povratio izgubljeni teren*”.¹⁷ Ove prosudbe SDS-a pokazale su se pogrešne, s obzirom da je crkvena vlast nakon rata u pravilu ignorirala Rittiga kao posrednika u crkveno-državnim odnosima. U nastavku elaborata SDS tvrdi da su se obavještajne službe NDH i Nijemaca Rittigom bavile i 1944., povodom njegove uskršnje propovjedi na teritoriju pod partizanskim nadzorom na kojoj je prisustvovao i Randolph Churchill, a i zbog njegova članka u *Vjesniku* u kojem Rittig slavi dolazak Crvene armije na jugoslavensku granicu. Dalje SDS tvrdi da je Rittig i dalje imao veze s Vatikanom te da kampanju protiv njega u u Crkvi u Hrvatskoj treba uzeti s rezervom.¹⁸

Zbog Rittigovog djelovanja u partizanima ustaška je vlada u više navrata tražila crkvene kazne protiv njega. Međutim nadbiskup Stepinac se odupro tim zahtjevima, tvrdeći da to ne može učiniti bez osobnog saslušanja dr. Rittiga.¹⁹

Pred kraj rata Rittig je sa teritorija pod partizanskim nadzorom slao poruke prema Zagrebu da vjera nije u opasnosti i da nova vlast neće dirati u prava vlasništva.²⁰ Međutim te njegove tvrdnje su opovrgnute potezima komunističke vlasti još tijekom rata, a naročito nakon rata kada je režim Crkvi oduzeo najveći dio njene imovine. Rittig je izražavao žaljenje što pri partizanskoj vojsci nema katoličkih dušobrižnika, iako to narod želi, dok se istovremeno pravoslavni svećenici i hodže brinu za svoje vjernike u partizanskim redovima, ističući da su partizanske vlasti to od crkvene vlasti tražile.²¹

U jesen 1944. god. Rittig zajedno sa skupinom katoličkih i pravoslavnih svećenika pristaša partizanskog pokreta upućuje proglas pod nazivom “Glas katoličkog i srpskog pravoslavnog svećenstva u Novoj Jugoslaviji”. u proglasu izražavaju odanost Josipu Brozu Titu i partizanskom pokretu. Dalje traže da krivci, pa bili oni i svećenici, odgovaraju za svoja nedjela, ali traže od onih koji im budu sudili da vode računa i o kanonskom pravu, uz znanje crkvenih vlasti, kako nebi bilo sumnji da se postupci vode partijskom mržnjom. U nastavku proglašenja pozdravljaju ideju o osnivanju Povjerenstava

¹⁷ HDA, SDS Elaborat..., str. 225.

¹⁸ Isto.

¹⁹ M. Štambuk-Škalić, *Dokumenti obrane u sudskom procesu protiv nadbiskupa Alojzija Stepinca*, Promemorija “Zagrebački nadbiskup i njegov kler u vrijeme ustaškog režima”, Izvori za hrvatsku povijest 2, Zagreb 1996. str. 295.

²⁰ A. Benigar, n. dj., str. 454.

²¹ S. Rittig, *Svećenstvo u narodno-oslobodilačkoj borbi*, ZAVNOH 1944., str. 6..

za vjerske poslove pri središnjoj i zemaljskim vlastima. Na kraju uvjeravaju javnost da ne vide u vodstvu partizanskog pokreta namjere da oslabe značaj crkvi, ukinu vjeronauk, crkveni brak i sl., te pozivaju ostalo svećenstvo da im se pridruži njihovom činu.²² Vrijeme je međutim pokazalo da nisu bili u pravu jer je vlast otvoreno djelovala protiv crkvi, ukinula vjeronauk u školama, nije priznavala crkveni brak kao ni mnoga do tad priznata crkvena prava.

Isto tako Rittig krajem 1944. god. upućuje proglas svećenicima u kojem osuđuje one svećenike koji su stali na stranu ustaškog režima i Nijemaca. Dalje slavi partizanski pokret i veliča ulogu Broza u ostvarivanju jugoslavenske ideje. Osuđuje Pavelićev režim i Nijemce, te one svećenike koji su uz njih pristali. U nastavku kritizira hrvatsko i slovensko svećenstvo što ne stane uz partizanski pokret te iznosi biblijska načela po kojem je djelovanje svećenika koji su uz partizane etično i opravdano, te poziva: *“Slovenska i hrvatska braćo, ustanite i pridite na put velikoga narodnog oslobođenja za dobro Crkve, za dobro slovenskoga, hrvatskoga i ostalih jugoslavenskih naroda, za sreću federalnih država Slovenije i Hrvatske u novoj Jugoslaviji! – Kuca posljednji čas!”*²³

U jednom referatu iz 1945. god. Rittig o svećenicima u partizanskom pokretu kaže: *“Mi koji se nalazimo u narodnom oslobodilačkom djelu nismo amo došli iz nekoga zanesenjaštva ili usijanosti, makar to govorili naši protivnici, nego smo dobro razmislili, što činimo. Pristupili smo kao svećenici i ostali smo svećenici...”*²⁴

Rittig je uvjeravao svećenstvo i katolički puk, a i osobno je čvrsto vjerovao, da partizanski pokret i Komunistička partija nisu ista stvar.²⁵ Na tvrdnju krčkog biskupa Josipa Srebrnića u okružnici od 16. listopada 1944. god. da partizani posve zavise od Komunističke partije i služe joj pri izgradnji vlasti na osnovi komunističkog nauka, Rittig naivno vidi protuargumente u Brozovoj izjavi u Jajcu 30. studenog 1943. god. da oslobodilački pokret nije ostvarenje komunističkih nego narodnih i političkih ideala jugoslavenskih naroda, a drugi argument vidi u sporazumu Broza sa Ivanom-Šubašićem ne obazirući se na to kako je do tog sporazuma došlo.²⁶ Iako se poslije Komunistička partija poistovjetila s partizanskim pokretom, to nije promijenilo Rittigova uvjerenja. Rittig je želeći da borba protiv okupatora ne bude samo pod partizanskim pokroviteljstvom, izražavao žaljenje što se partizanskom pokretu ne

²² HDA, OF Rittig, Kut. 2, Glas katoličkog i srpskog pravoslavnog svećenstva u Novoj Jugoslaviji, od 30. listopada 1944. god. (Rittig je želio da ovaj proglas bude dostavljen papi te ga je poslao hvarskom biskupu Mihi Pušiću, moleći da ga i on potpiše, te prevede i pošalje u Vatikan. Nisam uspio doći do podatka da li je biskup Pušić to učinio. Isto, Pismo Rittiga biskupu Pušiću)

²³ Isto, Spis pod naslovom *Proglas svećenicima*.

²⁴ Isto, Radna verzija referata pod naslovom *Hrvatskom svećenstvu mjesto je uz narod i njegovu oslobodilačku borbu*.

²⁵ S. Rittig, n. dj., str. 10.

²⁶ HDA, OF Rittig, Kut. 1, Rittigov odgovor krčkom biskupu na njegovu osudu partizanskoga pokreta, od ožujka 1945. god.

priključe pristaše HSS-a, hrvatske inteligencije i katoličkog svećenstva.²⁷ U tom smislu je znao naglasiti da ni on sam nije partizan, nego je samo došao pomoći u borbi protiv okupatora.²⁸

Uoči ulaska partizana u Zagreb početkom svibnja 1945. Rittig je poručio nadbiskupu Stepincu da će partizanska komanda doći najprije k njemu, te da se ulazak partizana u Zagreb dočeka zvonjavom crkvenih zvona.²⁹ No nadbiskup Stepinac nije postupio po tim zahtjevima.

Mons. Rittig kao dužnosnik komunističkog režima

Mons. Rittig je nakon svršetka Drugoga svjetskoga rata bio politički jako angažiran u redovima nove vlasti. Osim što je bio predsjednik Komisije za vjerske poslove NR Hrvatske³⁰, postao je 26. veljače 1946. god. i ministar bez lisnice u hrvatskoj vladi,³¹ a bio je i poslanik u saveznoj skupštini FNRJ i u Hrvatskom saboru. Odmah nakon dolaska partizana u Zagreb, preuzeo je posredničku ulogu između Katoličke crkve i nove vlasti. Kada je nadbiskup Stepinac prvi put uhićen 17. svibnja 1945. god., Rittig ga je posjetio u pritvoru. Tada mu je nadbiskup kazao da ako želi razgovarati o politici, može odmah otići. Na to je Rittig odgovorio da je došao razgovarati kao svećenik, na što mu je nadbiskup odgovorio da to onda učini na Duhovnom stolu u nadbiskupovoj rezidenciji.³² Tako je Rittigov pokušaj razgovora s nadbiskupom propao, jer mu je nadbiskup dao do znanja da ga Rittig kao političar ne zanima, a da kao svećenik može doći kod njega tamo gdje to priliči.

Nekoliko dana poslije Rittig je kazao tajniku papina izaslanika u Zagrebu, Giuseppeu Masucciju, da se boji za nadbiskupa i želi da on ne prosvjeduje i ne protivi se novoj vladi. Dva dana poslije, tj. 28. svibnja 1945.³³ Masucci je prosvjedovao kod Rittiga zbog kampanje na radiu protiv Crkve, na što je Rittig odgovorio da to sve dolazi od neuka naroda, opijena pobjedom, ali da će ti napadaji prestati.

Kada je Josip Broz početkom lipnja 1945. došao u Zagreb, Rittig je posredovao u sazivanju sastanka Broza i predstavnika svećenstva. Sastanak je održan 2. lipnja

²⁷ S. Rittig, n. dj., str. 11.

²⁸ Isto, Iz uskršnje propovjedi 1944. god., str. 19.

²⁹ A. Benigar, n. dj., str. 457.

³⁰ Komisija za vjerske poslove osnovana je za područje Hrvatske na trećoj sjednici Predsjedništva ZAVNOH-a 25. kolovoza 1944. god., na inicijativu Rittiga koji je postao njen predsjednik.

³¹ Izvješćujući nadbiskupa Stepinca o svom imenovanju ministrom u vladi, Rittig piše: "Uvjeren sam da ovaj moj korak može doprinjeti lakšem odvijanju pregovora, koji teku između Pronuncija Svete Stolice Preuzv. G. Hurley-a i Maršala Josipa Broza-Tita, Predsjednika Vlade FNRJ. On nije u opreci s crkvenim kanonima, a ni dijecezanskim propisima, jer zabrana kleru baviti se političkim poslovima tiče se aktivnih a ne penzioniranih svećenika". (HDA; Fond Komisije za odnose s vjerskim zajednicama (dalje KOVZ), Kut. 126, dopis od 27. veljače 1946. god.).

³² A. Benigar, n. dj., str. 460.

³³ G. Masucci, *Misija u Hrvatskoj*, Valencia 1967., str. 202.

1945. god., a sastanku je nazočio i Rittig. Nakon što su Broz i predstavnici svećenstva predvođeni biskupima dr. Franjom Salis-Seewisom i dr. Josipom Lachom razmijenili gledišta o novonastaloj situaciji, u razgovor se uključio i Rittig komentarom koji će o njemu kod većine svećenstva dodatno stvoriti negativnu sliku. Naime Rittig je u jednom trenutku, nakon pritužbi svećenstva na ponašanje nove vlasti, kazao: "Znaš, družo Tito, svećenstvo je krivo, ono mora činiti pokoru." Predstavnici svećenstva oštro su prosvjedovali, upozoravajući Rittiga da ne može okrivljavati sve svećenstvo zbog pojedinaca, s čime se i Broz složio.³⁴

Rittig je bio izrazito aktivan u pokušaju sređivanja odnosa između Katoličke crkve i nove vlasti, u skladu sa svojim viđenjem problema. Za razliku od partijskih ministara on je opravdano bio uvjeren da mira i međunacionalnog jedinstva u državi neće biti dok se ne riješe crkveno-državni odnosi. Tako mons. Rittig u svom pismu Predsjedništvu savezne vlade DF Jugoslavije između ostalog piše: "Vjerski mir je prvi uvjet općeg smirenja u svakoj zemlji i svakom narodu...Vjerska sloboda, građanska trpeljivostje bitni elemenat našeg zajedničkog državnog života...", te se u nastavku pisma zalaže za što veću amnestiju zatočenih po logorima. Osvrćući se na sve lošije odnose između Katoličke crkve i države konstatira: "Nažalost ostalo je na jednoj i na drugoj strani tjesnogrudih elemenata, koji nisu razumijevali veličinu vremena, što ga živimo, a bilo je, ima još i danas takovih, koji i u najpresudnijoj narodnoj katastrofi nisu preboljeli svojih strasti i nisu ozdravili od fanatizma, a da bi bili sposobni povesti narod na novi svjetliji život". U nastavku predlaže da u cilju poboljšanja crkveno-državnih odnosa, državna i crkvena vlast delegiraju svoje predstavnike koji bi raspravili postojeće nesuglasice. Također traži da među crkvenim predstavnicima budu oni članovi koji nisu bili protivnici partizanskoga pokreta. Tražeći žurnost provedbe ovih ideja upozorava da je skeptičan u uspjeh Biskupske konferencije koja se ima održati u rujnu 1945. godine, ako se navedena problematika prije ne riješi. Ističe također da velika većina biskupa s kojima je razgovarao prihvaća novu vlast, ali su zbunjeni i nepovjerljivi jer vlasti nasuprot jasnim zakonima svojim postupcima ometaju vjerske slobode.³⁵

S obzirom da do početka Biskupske konferencije nije realizirano ništa od Rittigovih prijedloga, Rittig se u vrijeme održavanja Konferencije sastao sa Masuccijem izražavajući bojazan da bi čvrsto stajalište biskupa prema vlasti loše djelovalo na odnose Katoličke crkve i države, te je predložio:

- da Biskupska konferencija treba objaviti izjavu povodom okružnice od 24. ožujka 1945. god., da se vidi da svećenstvo nije protiv NOP-a,
- da biskupi izraze želju za sporazumom Crkve i države,

³⁴ A. Benigar, n. dj., str. 465-466.

³⁵ HDA, KOVZ, Kut. 326, Pismo S. Rittiga Predsjedništvu savezne vlade DFJ, od 25. kolovoza 1945. god.

- da biskupi priznaju da je bilo svećenika koji su pomagali ustaški pokret,
- da izvješće s konferencije treba prije objave podnijeti Svetoj Stolici, te upozorava da od konferencije zavisi položaj Katoličke crkve u Jugoslaviji.³⁶

O navedenim prijedlozima Masucci je izvijestio nadbiskupa Stepinca, no s obzirom da nitko iz redova vlasti nije odgovorio na pismo upućeno Brozu od biskupa na početku konferencije, biskupi su na kraju konferencije uputili katoličkoj javnosti *pastirsko pismo* u kojem vrlo oštro kritiziraju novu vlast. To pismo će izazvati žestoke reakcije vlasti te će se odnosi Katoličke crkve i države dodatno zaoštriti. S obzirom da je državni tisak u svezi s *pastirskim pismom* krenuo u opću hajku protiv Katoličke crkve, nadbiskup Stepinac poslao je prosvjed Rittigu s molbom da ga dostavi Brozu. Međutim Rittig moli nadbiskupa da ga riješi te obveze, jer bi to bilo protivno njegovoj zadaći normaliziranja vjerskih prilika u Jugoslaviji, smatrajući da polemika neće pomoći tom cilju.³⁷

Medijska hajka je nastavljena, a sve lošiji odnosi Katoličke crkve i države dosegli su svoj vrhunac suđenjem i presudom nadbiskupu Stepincu u rujnu i listopadu 1946. god.

U pismu Brozu od 2. veljače 1946. mons. Rittig piše, da su sva ona pitanja o kojima su više puta raspravljali stupila u odlučujući stadij za rješavanje. Tako piše da nadbiskupa Stepinca treba ukloniti iz Zagreba i na njegovo mjesto dovesti drugu osobu koju treba imenovati papa osobno. Rittig je savjetovao Brozu da od papinog izaslanika Hurleya traži da Sveta Stolica o svim imenovanjima treba obavijestiti državne vlasti i tražiti njihovu suglasnost. Također je predložio da se biskupi koji su napustili zemlju ne mogu vratiti, te da se umjesto njih imenuju biskupi koji nisu "okaljani ustaštvom". Rittig je također pisao o nacionalizaciji Katoličke crkve u Jugoslaviji, koja obuhvaća preodgoj svećeničkog pomlatka u slavenskom narodnom duhu, uvođenje staroslavenskog bogoslužja, te da Hrvati katolici i južni Slaveni dobiju svoju zasebnu hijerarhijsku organizaciju, kao što to imaju Srbi, Crnogorci i Makedonci, ističući kako to ne znači odvajanje od Rima, nego dobivanje ovlasti kakva je imao mađarski primas u Ostrogonu.³⁸

U vrijeme suđenja nadbiskupu Stepincu, Rittig se nalazio u Parizu. Iako je mogao biti pouzdan svjedok, nije bio uključen u sudski proces ni na strani obrane, ni na strani optužbe. Jedino je obrana prigodom suđenja, priložila Rittigovo pismo nadbiskupu Stepincu od 19. prosinca 1942. god., u kojem priznaje nadbiskupu teški i mučenički rad, žrtvu cijelom narodu i svećenstvu, karitativnu pomoć poljskim bjeguncima i gladnoj siročadi pasivnih krajeva.³⁹

³⁶ G. Masucci, n. dj., str. 223-224.

³⁷ HDA, KOVZ, Kut. 125, Pismo mons. Rittiga nadbiskupu Stepincu od 26. studenog 1945. god.

³⁸ R. Radić, n. dj., knj. I., 272.

³⁹ M. Štambuk-Škalić, n. dj., str. 129.

Iako nije javno komentirao suđenje nadbiskupu Stepincu, u jednom pismu koje je napisao najvjerojatnije dr. Šameku potpredsjedniku čehoslovačke vlade, kao odgovor na njegov upit u svezi sa slučajem Stepinac, Rittig između ostalog piše: *“Nadbiskupa Stepinca ništa ne označava krivcem grozomornih nedjela, što su se zbila prošlih godina u hrvatskim krajevima, dapače on im je pokušao odoljevati, ali u tjeskobnim i životnim dilemama strašna lavina događaja povukla je sobom čovjeka i on je svojim hijerarhijskim položajem predvodnik pao žrtvom velike pomutnje duhova”*. U nastavku pisma izbjegava se dalje osvrtni na suđenje Stepincu, nego i dalje uporno opravdava komunističku vlast i njen odnos prema Katoličkoj crkvi, tvrdeći da se radi o hajci Zapada protiv nove narodne vlasti. Ipak na kraju pisma priznaje da *“Zaista hrvatsko svećenstvo prolazi najteže časove u svom životu i povijesti svoje Crkve”*.⁴⁰ Iz ovog pisma vidljiva je Rittigova unutarnja borba Rittiga-svećenika i Rittiga-političara. U toj borbi vidljivo je da je Rittig svjestan pogrešaka komunističke vlasti u odnosu prema Katoličkoj crkvi, ali mu njegov krajnji cilj jugoslavensko i sveslavensko jedinstvo, priječi da se žešće kritički usprotivi toj vlasti kojoj i sam pripada, te bi se dalo zaključiti da je za ostvarenje njegovih ideoloških ciljeva spreman zanemariti i neprihvatljiva sredstva i metode koja se koriste za ostvarenje tih ciljeva. Iako je bilo dosta razloga da oštrije prosvjeduje ili pak podnese ostavku na svoje dužnosti, zbog odnosa državnih vlasti prema Katoličkoj crkvi, na takav radikalni potez nije se odlučio, već se nastavio ponašati oportunistički. U skladu s takvim razmišljanjima u crkvenim krugovima, uoči svog odlaska iz Hrvatske G. Masucci je susrevši se s Rittigom 7. ožujka 1946. god. rekao: *“Ako ne postignete kod vlade, što traži Vatikan morate odmah odstupiti”*.⁴¹ No iako nije imao uspjeha u svojoj misiji rješavanja crkveno-državnih sporova Rittig nije samovoljno odstupio. Naprotiv u jednom pismu⁴² tvrdi: *“Narodna vlast nove Jugoslavije prikazana je u svijetu da progoni Crkvu i da teži uništiti svaku vjeru u našoj zemlji. Već moj položaj u vladi Narodne Republike Hrvatske je argumenat, da je to zlonamjerna propaganda i da ja ne bih ni časa mogao ostati na svom mjestu, kada bi to bila istina.”* No već u nastavku sebe opovrgava, tvrdeći da je pored krivih, od strane nove vlasti, stradalo mnogo nevinih svećenika. Također u svoje argumente o dobrom odnosu države prema Crkvi navodi primjere slobode vjerskog poučavanja u školama, prava javnosti vjerskih škola, članstvo Bogoslovnog fakulteta u sveučilištu i sl. No iako su sva ova prava poslije ukinuta, Rittig je ostao u vladi bez obzira na spomenutu izjavu da u vladi ne bi bio kada bi vjerske slobode bile ugrožene.

Kada se Rittig požalio predsjedniku hrvatske vlade Vladimiru Bakariću, na kritike iz crkvenih krugova na njegovo sudjelovanje u vladi, Bakarić mu je odgovorio:

⁴⁰HDA, OF Rittig, Kut. 12, Pismo Rittiga visokom dužnosniku čehoslovačke vlade, najvjerojatnije potpredsjedniku dr. Šameku, od 24. veljače 1947. god.

⁴¹G. Masucci, n. dj., str. 258.

⁴²HDA, OF Rittig, Kut. 2, Pismo Rittiga umjetniku Zlaku Balokoviću u USA, krajem 1947. god.

“Mislim da ti Tvoji kaptolski ljudi nemaju pravo kad tvrde da smo pooštrili kurs prema njima nakon Tvog ulaska u vladu... Mislim, dragi Monsignore, da bi Ti uopće trebao Tvojim prijateljima tamo kazati, da bi se oni trebali u prvom redu pobrinuti, da se stvari uredi na onoj strani, a ne kod nas. Tvoj prijem u vladu te stvari ne može urediti, jer ne smrdi kod nas, nego kod njih. Nema nikakvog razloga, da Te oni zovu sebi u pomoć, jer Ti konačno nisi zaslužio, da te ubrajaju na onu stranu.”⁴³

Po tvrdnjama SDS-a ni imenovanje Rittiga kao člana Jugoslavenske delegacije na mirovnoj konferenciji nije primljeno pozitivno, jer su se klerikalni krugovi bojali da će on sakriti stvarno stanje Crkve u Jugoslaviji.⁴⁴

U vrijeme sve većeg zaoštavanja Zapada i socijalističkih zemalja pod sovjetskim utjecajem, Rittiga su jako smetale kritike kapitalističkog svijeta na račun socijalističkog uređenja. Tako Rittig krajem 1947. god. u pismu umjetniku Zlatku Bolokoviću koji je živio u SAD-u, između ostalog piše: *“Samo zaslijepljeni ljudi u Americi ne vide da se borba za novi ekonomski socijalistički poredak spontano i prirodno razvija u svijetu iz osvećenja naroda, koji neće da i dalje bude objekt eksploatacije političkog sistema... Privredni napredak nikada nije djelo pojedinog čovjeka nego je rezultanta rada društvene cjeline i bez te opće suradnje svi bi bankari i tvorničari ovoga svijeta bili kruha gladni, a kamoli da bi svoja bogatstva gomilali. Stoga je potpuno opravdano, kada vrhovna državna vlast ograničuje nezasluzene prekomjerne zarade, a njihove viškove upotrebljuje za opće dobro, viškovima obezbjeđuje život svih građana bez razlike, osigurava im zaposlenje, kruh i pristojan ljudski bitak, namiruje opće potrebe, stvara fondove za obnovu zemlje i namirenje svih troškova. Za moje gledanje Slavenska demokracija nije revolucija, nego evolucija prema elementarnom pojmu ljudske pravde.”* Te zaključuje: *“Nova Jugoslavija ima protiv ove zapadnjačke propagande najjači argumenat u svojem sjajnom ekonomskom i političkom usponu prošlih triju godina.”⁴⁵* Iz navedenog teksta je vidljivo da Rittig nije uz komunističku vlast, kako je tvrdio samo zbog borbe protiv okupatora i ostvarenja jugoslavenske ideje, nego joj sve više i ideološki pripada.

Za razliku od njegova političkog djelovanja, Rittigovo humanitarno djelovanje nitko nije osporavao. Tako je na osnovu niza dokumenata i svjedočanstava uočljivo da se Rittig naročito angažirao da svojim autoritetom izbavi što više svećenika a i drugih zatočenika iz partizanskih logora.⁴⁶

⁴³ HDA, KOVZ, Kut: 326, Pismo Vladimira Bakarića mons. S. Rittigu od 14. ožujka 1946. god.

⁴⁴ HDA, SDS Elaborat..., str. 243.

⁴⁵ HDA, OF Rittig, Kut. 2, Pismo Rittiga umjetniku Zlatku Bolokoviću u USA, krajem 1947. god.

⁴⁶ M. Akmadža, *Odnosi države i Katoličke crkve u Hrvatskoj od 1945. do 1953. god.*, Magistarski rad, Zagreb 2001. god., str. 30.

U crkvenim krugovima bilo je sve manje onih koji su bili spremni na suradnju sa mons. Rittigom. Osim s biskupom đakovačkim Antunom Akšamovićem,⁴⁷ među svećenicima koji su blisko surađivali s Rittigom ili su bili sličnih svjetonazora, posebno se isticao istarski svećenik Božo Milanović koji je imao veoma važnu ulogu u crkveno-političkom životu Istre. Rittig se naročito zalagao da nakon odlaska talijanskih biskupa iz Rijeke i Poreča u Italiju, Milanović postane apostolski administrator za Istru. Tako je tražio od svećenika konventualaca iz Istre, kojima je pomogao 1918. god. kada su protjerani iz svojih samostana u Istri, primivši ih u crkvu sv. Marka u Zagrebu, da se založe kod svog subrata šibenskog biskupa Jeronima Milete da poradi za Milanovićevo imenovanje. Isto tako mons. Rittig u jednoj Promemoriji (vjerojatno vladi NR Hrvatske) izvješćuje da su se sastali on i Božo Milanović s ministrom unutrašnjih poslova Ivanom Stevom Krajačićem te predlažu da se ustanovi jedna apostolska administratura, koja bi obuhvaćala područje koje je do tada bilo u granicama Tršćansko-koparske i Porečko-pulske biskupije te da bi trebalo poraditi da administrator novog istarskog područja bude Božo Milanović. No s obzirom da takvo razmišljanje nije postojalo unutar crkvene vlasti, te Rittigove želje nisu ostvarene.⁴⁸

Posebno važnu ulogu Rittig je imao kod osnivanja staleških udruženja katoličkih svećenika, kojima se crkvena vlast oštro protivila jer je iza osnivanja tih udruženja stajala državna vlast, s ciljem narušavanja jedinstva u redovima Katoličke crkve i rušenja autoriteta crkvene vlasti, s krajnjim rezultatom odvajanja Katoličke crkve u Jugoslaviji od Svete Stolice. O tome SDS u navedenom elaboratu piše: “*Rittig i drugi napredni sveštenici su se trudili da sprovedu širenje ovog udruženja, osnovanog od vlade radi koncentriranja lojalnog svećenstva i na Hrvatsku*”.⁴⁹ Rittig je bio nazočan na gotovo svim osnivačkim skupštinama navedenih udruženja i na njima aktivno sudjelovao, a bio je i počasni predsjednik Staleškoga udruženja katoličkih svećenika Hrvatske. Međutim, kako su se odnosi između Crkve i države osnivanjem svećeničkih udruženja zaoštravali, tako je i kod Rittiga zavladao malodušnost. Tako u svom pismu Bakariću krajem 1951. mons. Rittig među inim piše: “Znam da je sistem viših vlasti posljednjih godina krenuo pomirljivijim putem, ali duh u novinstvu husti jedne i dalje na netrpeljivost, a druge pa osobito svećenike, koje smo našim radom u Vjerskoj Komisiji zadobili za suradnju, obeshrabruje i tvori od njih malodušnike. Molim, dragi Predsjedniče, da objektivno ocjeniš je li ova moja jadikovka istinita i opravdana i da rad Vjerske Komisije u ovakvoj atmosferi biva slab”.⁵⁰

⁴⁷ Biskup Akšamović je često korespondirao s Rittigom, a SDS tvrdi da je Akšamović baš o svemu, u detalje obavještavao Rittiga (SDS Elaborat..., str. 279).

⁴⁸ M. Akmadža, n. dj., str. 31.

⁴⁹ SDS Elaborat..., str. 286.

⁵⁰ HDA, KOVZ, Kut. 138, Pismo mons. Rittiga dr. Bakariću, od 18. prosinca 1951.

Rittig je pokušavao preko svojih veza utjecati na Vatikan da poboljša odnose s jugoslavenskom vlašću, tj. da se uspostavi *modus vivendi* između Vatikana i Jugoslavije. Tako je preko zagrebačkog kanonika dr. Josipa Marića poslao Vatikanu svoje prijedloge za postizanje *modus vivendija*. Međutim ti pokušaji nisu uspjeli prvenstveno zbog neriješenog pitanja svećeničkih udruženja.

Zapažena je bila i aktivnost Rittiga u Ustavotvornoj skupštini i Hrvatskom saboru, prigodom rasprava o zakonima koji su se ticali položaja vjerskih zajednica i njihovih prava. Tako se Rittig zalagao, ali neuspješno, za veća prava Katoličke crkve prigodom donošenja Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji 1945. god. Prigodom rasprave o nacrtu Zakona o braku u skupštini FNRJ, Rittig je upozoravao vlast na oprez, kako ne bi povrijedili vjerske osjećaje naroda. On je predlagao da se da puna mogućnost i sloboda sklapati brak svakome prema njegovu osjećaju bilo po formi civilnog, bilo po formi vjerskoga braka. Isticao je da se na taj način radi u mnogim zemljama gdje je odvojena crkva od države, pa tako i u SAD-u. U svezi s tim je predložio da zastupnici odu u svoje izborne jedinice da čuju mišljenje naroda. Ovi Rittigovi prijedlozi kao i obično nisu prihvaćeni.⁵¹ No u pitanju ustavne odredbe o odvajanju crkve od države, Rittig nije dijelio mišljenje crkvene vlasti. U svom govoru o nacrtu ustava u Ustavotvornoj skupštini 24. siječnja 1946. god., Rittig je među inim kazao: *“Tko pozna točno prilike u današnjim modernim državama dobro zna, da gotovo i nema država, pa ni s jednoličkim katoličkim življem, a da ne bi Crkva bila odvojena od države. Faktično ima zemalja, koje su sklopile sporazume i konkordate sa Rimskom Stolicom, a u njima postoji rastava Crkve i države”*. U nastavku ističe da je važnije kakvi će biti odnosi između crkve i države, nego da li će one biti zakonski odvojene. Također u istom govoru nije čući da nema vjerski sloboda kaže: *“Prolazim svojim krajevima, vidim, da su sve crkve otvorene, u svima se vrši bogoslužje, uči Božja riječ, u školama je vjerska nastava za djecu, koja za njom čeznu. Ni u ovom visokom domu nisam nikad zapazio neki načelni neprijateljski stav protiv kršćanstva i naših nacionalnih Crkava. Ja ne mogu poistovjećivati progon nekih politički obnevidjeli svećenika s progonom crkve. Svaka državna vlast ima pravo da se brani”*.⁵² I ova Rittigova izjava pokazuje koliko se on poistovjetio sa vlašću, jer se ovaj njegov površni pogled na problem vjerskih sloboda u socijalističkoj Jugoslaviji nimalo ne razlikuje od pogleda njegovih kolega u vlasti koji su bili partijski profilirani. Rittig je na nacrt Ustava predložio i neke amandmane poput priznavanja crkvenog braka i prijedloga da u Ustavu treba stajati da je crkva formalno odvojena od države, njegovi amandmani su odbijeni s obrazloženjem da nisu podneseni na vrijeme, te se Rittig suzdržao od glasovanja.⁵³

⁵¹ M. Akmadža, n. dj., str. 51.

⁵² HDA, OF Rittig, Tekst govora mons. Rittiga u Ustavotvornoj skupštini 24. siječnja 1946. god.

⁵³ M. Akmadža, n. dj., str. 57-58.

Zbog svog političkog djelovanja na strani komunističkih vlasti, Rittig nije bio omiljen kod većine katoličkih biskupa i svećenika. O tome je G. Masucci zapisao u svom dnevniku: "Njega ne prima ni jedan viši crkveni dostojanstvenik i nije dobro gledan niti kod svećenika niti kod vjernika".⁵⁴ A nadbiskup Stepinac u izjavi američkom novinaru Traudl Lessingu u travnju 1953. god. govoreći o autonomnosti biskupa u odnosu na Komisiju za vjerske poslove (nadbiskup je naziva Odbor) kaže: "Ne znam nikoga od katoličke hijerarhije, osim t. zv. predsjednika Odbora, Msgra Rittiga, koji bi bio raspoložen da pravi kompromise u sadašnjim okolnostima".⁵⁵ Iz ove izjave uočljivo je kakvo mišljenje ima nadbiskup Stepinac o Rittigu. Iako S. Alexander tvrdi⁵⁶ da se Rittig dobro slagao s nadbiskupom Stepincem, oslanjajući se na neke izvore bliske nadbiskupu, s tom se tvrdnjom teško složiti, prije bi se moglo zaključiti da je nadbiskup tolerirao njegov angažman u vladi, ali mu nije pridavao veći značaj. No i sam je Rittig izjavom u Ustavotvornoj skupštini u siječnju 1946. god., "Nije Crkva kriva, što su se baš u najpresudnija vremena našli slabi ljudi na njezinim vrhovima"⁵⁷, apostrofirao nadbiskupa Stepinca kao jednog od glavnih krivaca za sve eventualne negativnosti počinjene od strane crkvenih ljudi za vrijeme rata i neposredno nakon rata.

Nakon što je vlada FNRJ prekinula diplomatske odnose s Vatikanom krajem 1952. god., u daljnjim pregovorima s Katoličkom crkvom sve je manje koristila Rittigove usluge te se Rittig 1954. god. povukao u mirovinu. O tome SDS u zaključcima navedenoga elaborata ističe da je jedan od ključnih problema u rješavanju odnosa vlasti i Katoličke crkve taj, da Rittig ne može biti dobar pregovarač, jer u vodećim krugovima Katoličke crkve, on važi kao otpadnik i karijerist. Smatra se da on zastupa osobne ciljeve i da stremi ka vodstvu neke vrste katoličke nacionalne crkve koja bi sa Rimom bila samo u labavom kontaktu. SDS dalje predlaže da se osnuje nova garnitura za pregovore ako se želi ići metodom pregovaranja.⁵⁸

S obzirom da je slijed događaja doveo do sve slabije uloge Rittiga u crkveno-državnim kontaktima, pa i do njegova skorog odlaska u mirovinu, očito je da je na to utjecaja imao i navedeni zaključak SDS-a, koji je inače u to vrijeme imao veliku ulogu pri donošenju političkih odluka.

Bez obzira što zapise SDS-a treba uvijek uzimati s rezervom, očito je da Rittig nakon smrti nadbiskupa Bauera postupno gubi podršku crkvene vlasti u Hrvatskoj, naročito nakon njegova aktivnog uključivanja u redove komunističke vlasti. Iako se ocjene o njegovom karijerizmu mogu smatrati subjektivnima, uočljivo je da je bio

⁵⁴ G. Masucci, n. dj., str. 223.

⁵⁵ V. Nikolić, *Stepinac mu je ime*, Zbornik uspomena, svjedočanstava i dokumenata, Knjiga prva, München-Barcelona 1978., str. 413.

⁵⁶ S. Alexander, *Trostruki mit*, Život zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca, Zagreb 1990., str. 87.

⁵⁷ HDA, OF Rittig, Kut. 9, Govor mons. Rittiga u Ustavotvornoj skupštini 24. siječnja 1946. god.

⁵⁸ HDA, SDS Elaborat..., str. 383.

spreman prihvatiti svaku dužnost koja bi mu mogla biti od koristi za ostvarenje svojih političkih i crkvenih ciljeva. No mora se priznati da je Rittig bio dosljedan u svojoj borbi za ostvarenje svojih političkih ciljeva te je bio spreman ući u savez i s onima s kojima se nije ideološki slagao (kralj, komunisti i sl.) ako je smatrao da bi to pomoglo ostvarenju njegovih političkih ideala. U svakom slučaju može se reći da je Rittig zbog svog političkog djelovanja postao jedna od najkontradiktornijih crkvenih osoba dvadesetog stoljeća u Hrvatskoj.

Svetozar Rittig , Pfarrer – Minister in der kommunistischen Regierung

Zusammenfassung

Svetozar Rittig war einer der seltenen katholischen Pfarrer, der sich aktiv der Partisanenbewegung anschloss. Als Anhänger der Idee des Jugoslawentums sah er über die ideologischen Unvereinbarkeiten mit der Kommunistischen Partei hinweg, der Verwirklichung seines Traumes von einem jugoslawischen Staat Vorrang gebend. Die kommunistische Regierung benutzte ihn, um der Öffentlichkeit zu zeigen sie sei nicht gegen den Glauben, während sie andererseits systematisch die Glaubensfreiheiten unterdrückte. Rittig verrichtete in der kommunistischen Regierung Kroatiens die Pflichten des Ministers ohne Ressort und des Präsidenten der Kommission für Religionsfragen. Von dem Zusammenleben der kommunistischen Regierung und der Religionsgemeinschaften überzeugt arbeitete er mit Ausdauer an der Regelung der kirchlich-staatlichen Beziehungen. Obwohl er bei dieser Tätigkeit keinen Erfolg hatte und zum Zeugen der Abrechnung der Partei mit der katholischen Kirche wurde, entschloss er sich zu keinem kategorischeren Protest gegen eine solche Politik und blieb in dieser Regierung so lange bis diese auf seine Dienstleistungen verzichtete, nachdem sie zur Erkenntnis kam, Rittig sei keine Vertrauensperson der Kirchenobrigkeit und als solcher keine zur Vermittlung in den kirchlich-staatlichen Beziehungen taugliche Person.